

Ιφιγένεια Σχιστού • Σοφία Τακάογλου
Μαρία Τζώρτζη

ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ
ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ
& ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

ΝΕΑ
ΕΚΔΟΣΗ

Σύμφωνα
με την ύλη
και τις οδηγίες
του Υπουργείου
για το Νέο Σύστημα
των Πανελλαδικών
Εξετάσεων

ΜΕΤΑΙΧΜΙΘ

ΠΕΡΙΧΟΜΕΝΑ

Προλογικό σημείωμα	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Βασικές οικονομικές έννοιες	
Θεωρία	11
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	32
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ζήτηση των αγαθών	
Θεωρία	93
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	113
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	139
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Παραγωγή και κόστος	
Θεωρία	173
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	194
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	220
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η προσφορά των αγαθών	
Θεωρία	263
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	279
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	289
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο προσδιορισμός των τιμών	
Θεωρία	317
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	330
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	344
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν	
Θεωρία	383
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	394
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	404

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8: Τραπεζικό Σύστημα

Θεωρία	433
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	441
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	445

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 9: Οικονομικές διακυμάνσεις – Πληθωρισμός – Ανεργία

Θεωρία	453
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	466
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	471

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 10: Τα δημόσια οικονομικά

Θεωρία	487
Υποδείξεις για την επίλυση των ασκήσεων – Λυμένες ασκήσεις.....	495
Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση	500

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 11: Διεθνείς οικονομικές σχέσεις – Ευρωπαϊκή Ένωση – Ελληνική οικονομία

Θεωρία	517
Συμπληρωματικές ερωτήσεις.....	533

Κριτήρια αξιολόγησης.....	537
Φύλλα εργασίας.....	569
Θέματα Πανελλαδικών Εξετάσεων	578

Απαντήσεις

Στις Συμπληρωματικές ερωτήσεις και Ασκήσεις για λύση.....	615
Στα Κριτήρια αξιολόγησης	784
Στα Φύλλα εργασίας.....	795
Στα Θέματα Πανελλαδικών Εξετάσεων (Α1, Α2).....	797

Απαντήσεις στις ερωτήσεις και τις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου	799
---	-----

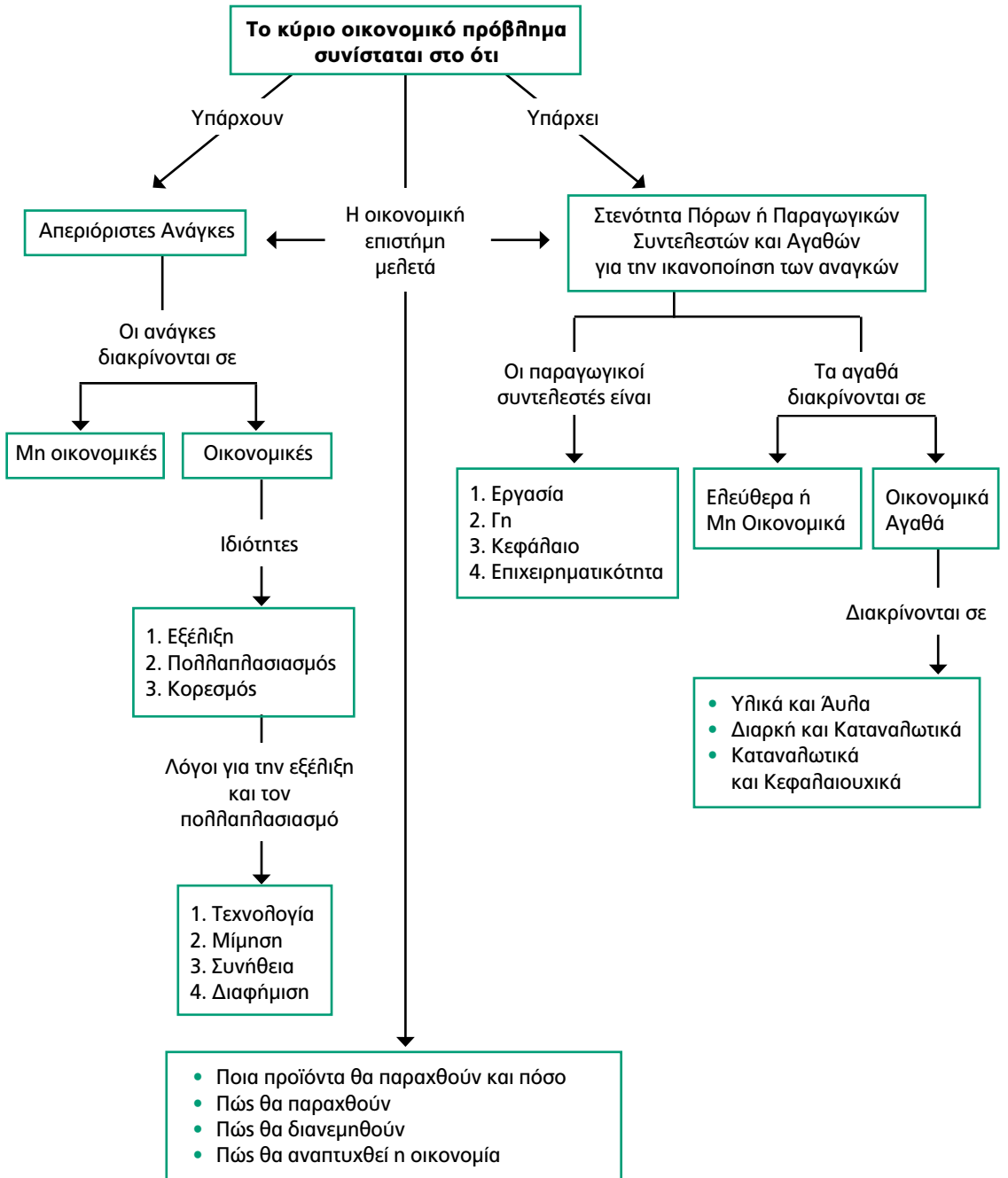
Βιβλιογραφία	823
--------------------	-----

1ο

ΚΕΦΑΛΑΙΟ

Βασικές οικονομικές έννοιες

1 ■ Εισαγωγή

■ Ποιο είναι το αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης;

Αντικείμενο της Οικονομικής Επιστήμης είναι η μελέτη των **οικονομικών προβλημάτων** μιας κοινωνίας. Υπάρχουν πολλά τέτοια προβλήματα, και **με διαφορετικό περιεχόμενο**, μπορούν όμως να χωριστούν σε τέσσερις κατηγορίες οι οποίες εκφράζονται με τα εξής ερωτήματα:

- α. Ποια προϊόντα και σε ποιες ποσότητες **παράγονται** από την οικονομία;
- β. Πώς, δηλαδή με ποια τεχνολογία, **παράγονται** τα προϊόντα;
- γ. Πώς **διανέμονται** τα προϊόντα, δηλαδή ο πλούτος που παράγεται, στα μέλη της κοινωνίας;
- δ. Πώς θα **αναπτυχθεί** η οικονομία μακροπρόθεσμα;

2 ■ Η Οικονομία του Ροβινσώνα Κρούσου

1 ■ Πώς εμφανίζονται τα βασικά οικονομικά ερωτήματα στην οικονομία του Ροβινσώνα Κρούσου;

Το **πρώτο ερώτημα**, σχετικά με το **ποια προϊόντα** και σε **ποιες ποσότητες** θα **πα-ραχθούν**, αφορά την επιλογή των αγαθών που ο Κρούσος πρέπει να εξασφαλίσει ώστε να καλύψει βασικές ανάγκες: τροφή, ένδυση, στέγαση κτλ. Συνεπώς, πρέπει να επιλέξει αν, με τα μέσα που διαθέτει η οικονομία του, θα ψαρέψει, θα κυνηγήσει, θα συλλέξει καρπούς ή θα κατασκευάσει μια καλύβα.

Το **δεύτερο πρόβλημα** που αντιμετωπίζει είναι να αποφασίσει τον **τρόπο παραγωγής** τον οποίο θα ακολουθήσει. Αν, για παράδειγμα, επιλέξει να φτιάξει μια καλύβα, πρέπει να αποφασίσει τι υλικά θα χρησιμοποιήσει, πώς θα τα συνδυάσει, αν θα χρησιμοποιήσει εργαλεία κτλ. Αναφέρεται, ουσιαστικά, στην επιλογή **τεχνολογίας** παραγωγής.

Το **τρίτο πρόβλημα**, αυτό της **διανομής** των προϊόντων, δεν απασχολεί τον Κρούσο, μιας και ό,τι παράγει ανήκει στον ίδιο. Αν υπήρχε ένα τουλάχιστον άτομο ακόμη, τότε θα αντιμετωπίζαν το πρόβλημα του πώς διανέμουν τα αγαθά μεταξύ τους.

Το **τέταρτο πρόβλημα**, αυτό της οικονομικής **ανάπτυξης**, αφορά τις ενέργειες στις οποίες πρέπει να προβεί προκειμένου να αυξήσει μακροπρόθεσμα την ποσότητα των παραγόμενων προϊόντων. Πρέπει, για παράδειγμα, να αποφασίσει αν θα φτιάξει δίκτυο ή καλάμι για το ψάρεμα, παγίδες για τα ζώα ή διάφορα εργαλεία, δηλαδή αγαθά που θα τον βοηθήσουν στο μέλλον να παράγει. Αναφέρεται, ουσιαστικά, στη δημιουργία **κεφαλαίου** και **τεχνολογίας**.

2 Ποια είναι η βασική διαφορά της οικονομίας του Ροβινσώνα Κρούσου από τις σύγχρονες οικονομίες;

Η απλή οικονομία του ενός ατόμου έχει την ιδιαιτερότητα ότι όλες οι αποφάσεις λαμβάνονται από το ίδιο άτομο. Αντίθετα, στις σύγχρονες οικονομίες, εκατομμύρια άτομα παίρνουν **ταυτόχρονα**, αλλά **χωριστά**, τις δικές τους αποφάσεις και τα αποτελέσματα των αποφάσεων αυτών προκύπτουν μέσω πολύπλοκων μηχανισμών.

3 Οι ανάγκες

1 Ποιες ανάγκες ονομάζονται οικονομικές;

Οικονομικές είναι οι ανάγκες για την ικανοποίηση των οποίων απαιτούνται οικονομικά αγαθά. Αγαθά, δηλαδή, που είναι αποτέλεσμα παραγωγικής διαδικασίας και είναι αντικείμενο αγοραπωλησίας.

2 Να περιγράψετε τις ιδιότητες των οικονομικών αναγκών.

Οι ιδιότητες των αναγκών είναι οι εξής:

α. **Εξέλιξη:** Αφορά τη δημιουργία **νέων αγαθών** που χρησιμοποιούνται για την ικανοποίηση της ίδιας ανάγκης. Για παράδειγμα, ο άνθρωπος αρχικά ικανοποιούσε με ζώα την ανάγκη για μετακίνηση, αργότερα με άμαξες και σήμερα με αυτοκίνητα, αεροπλάνα, πλοία κτλ.

β. **Ποληλαπλοσιασμός:** Αφορά τη δημιουργία **νέων αναγκών** που πριν δεν υπήρχαν. Για παράδειγμα, πριν από λίγα χρόνια ο Έλληνας καταναλωτής δεν είχε ανάγκη τα κινητά τηλέφωνα, ενώ σήμερα σχεδόν όλοι διαθέτουν τέτοιες συσκευές.

γ. **Κορεσμός:** Οι ανάγκες **ως σύνολο** είναι απεριόριστες ή ακόρεστες δηλαδή δεν ικανοποιούνται πλήρως όλες μαζί. Καθεμιά ανάγκη όμως **ξεχωριστά**, μετά την κατανάλωση κάποιων μονάδων ενός συγκεκριμένου αγαθού, φτάνει σε πλήρη ικανοποίηση ή κορεσμό.

Ο κορεσμός είναι **προσωρινός**, δηλαδή η ανάγκη επανεμφανίζεται ύστερα από ένα χρονικό διάστημα. Παράδειγμα, ένα διψασμένο άτομο μετά την κατανάλωση ορισμένης ποσότητας νερού παύει να διψά, αφού η ανάγκη παύει για ένα διάστημα να υπάρχει.

Η **ταχύτητα** με την οποία επέρχεται ο κορεσμός είναι θέμα **υποκειμενικό**, δηλαδή διαφέρει από άτομο σε άτομο. Παράδειγμα, η ανάγκη για τροφή ή αυτοκίνητα ικανοποιείται με διαφορετικές ποσότητες για κάθε άτομο.

3 Ποιοι είναι οι βασικοί λόγοι που συντελούν στην εξέλιξη και τον ποληλαπλοσιασμό των αναγκών;

Βασικοί λόγοι που συντελούν στον **ποληλαπλοσιασμό** και την **εξέλιξη** των αναγκών είναι οι εξής:

- α. **Η τεχνολογία.** Αποτέλεσμα της τεχνολογικής προόδου είναι η συνεχής ανακάλυψη νέων προϊόντων. Τα νέα προϊόντα είτε καλύπτουν με πιο ικανοποιητικό τρόπο τις ήδη υπάρχουσες ανάγκες, δηλαδή τις εξελιίσσονται, όπως π.χ. η ψηφιακή φωτογραφική μηχανή, είτε δημιουργούν νέες ανάγκες, δηλαδή τις πολλαπλασιάζουν, όπως π.χ. ο ηλεκτρονικός υπολογιστής όταν άρχισε να χρησιμοποιείται.
- β. **Η μίμηση.** Η έμφυτη τάση των ανθρώπων να αντιγράφουν τους άλλους συντελεί στην εξέλιξη και τον πολλαπλασιασμό των αναγκών. Για παράδειγμα, η ανταλλαγή δώρων στις 14 Φεβρουαρίου είναι μίμηση εθίμου άλλης χώρας.
- γ. **Η συνήθεια.** Η τάση των ανθρώπων να ζητούν επανάληψη της απόλαυσης που προκύπτει από την κατανάλωση ενός αγαθού οδηγεί τελικά στην ανάγκη για το αγαθό αυτό. Οι άνθρωποι συνηθίζουν εύκολα σε νέα προϊόντα, όταν τα χρησιμοποιήσουν αρκετές φορές. Ακούμε συχνά την έκφραση «το συνήθισα και μου έγινε ανάγκη». Για παράδειγμα, η επιβλαβής συνήθεια του καπνίσματος.
- δ. **Η διαφήμιση.** Η ψυχολογική επίδραση που ασκεί η διαφήμιση δημιουργεί επιθυμία για την απόκτηση αγαθών. Η ανάπτυξη των μέσων μαζικής επικοινωνίας, και κυρίως αυτών τα οποία διαθέτουν τη δύναμη της εικόνας και του ήχου, όπως η τηλεόραση και το διαδίκτυο, έδωσαν τη δυνατότητα στη διαφήμιση να πλησιάσει τον καταναλωτή, ανεξαρτήτως ηλικίας, και να επιβάλει νέα προϊόντα, εξελίσσοντας ή πολλαπλασιάζοντας τις ανάγκες.

4 Προϊόντα ή Οικονομικά Αγαθά

1 Ποια αγαθά είναι ελεύθερα και ποια οικονομικά;

Αγαθά είναι τα μέσα με τα οποία ικανοποιούμε τις ανάγκες μας. Τα αγαθά μπορεί να είναι ελεύθερα ή οικονομικά.

Ελεύθερα (free goods) είναι τα αγαθά που

- ▶ βρίσκονται σε **απεριόριστες ποσότητες** στη φύση και
- ▶ **δεν αποτελούν αντικείμενο** μελέτης της Οικονομικής Επιστήμης.

Για παράδειγμα, το φως, η θερμότητα του ήλιου, το νερό της θάλασσας.

Οικονομικά (economic goods) είναι τα αγαθά που

- ▶ είναι **αποτέλεσμα παραγωγικής προσπάθειας** του ανθρώπου.
- ▶ Ονομάζονται επίσης **προϊόντα**, επειδή τα παράγουμε, ή **εμπορεύματα**, επειδή αποτελούν αντικείμενο αγοραπωλησίας.
- ▶ Έχουν το βασικό χαρακτηριστικό ότι βρίσκονται σε **περιορισμένες ποσότητες** σε σχέση με τις ανάγκες που ικανοποιούν.
- ▶ Είναι **αντικείμενο μελέτης** της Οικονομικής Επιστήμης.

Για παράδειγμα, το φως της λάμπας, η θερμότητα του καλοριφέρ, το νερό της βρύσης.

2 **■** *Να περιγράψετε τις κατηγορίες στις οποίες διακρίνονται τα οικονομικά αγαθά.*

Θέτοντας διαφορετικά κριτήρια, τα οικονομικά αγαθά κατατάσσονται σε διαφορετικές κατηγορίες.

α. Αν θέσουμε ως κριτήριο τη σύσταση των αγαθών, τότε τα διακρίνουμε σε:

υλικά (goods) και άυλα ή αλλιώως υπηρεσίες (services).

Τα αγαθά μπορούν να έχουν οποιαδήποτε μορφή. Υλικά αγαθά είναι αυτά που έχουν υλική υπόσταση και γίνονται αντιληπτά με τις αισθήσεις, όπως τα τρόφιμα και τα ρούχα. Άυλα ή υπηρεσίες είναι π.χ. ένα μουσικό κομμάτι ή μια διάλεξη. Στα άυλα αγαθά περιλαμβάνονται και διάφορες καταστάσεις ή μορφές ενέργειας, όπως η θερμότητα τον χειμώνα, το φως το βράδυ.

β. Αν θέσουμε ως κριτήριο τη διάρκεια χρήσης των αγαθών, τότε τα διακρίνουμε σε: **διαρκή (durable) και καταναλωτά (consumable) αγαθά.**

Διαρκή είναι εκείνα τα αγαθά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν πολλές φορές για τον ίδιο σκοπό, χωρίς να μεταβληθεί η φυσική τους υπόσταση. Π.χ. έπιπλα, ρούχα, αυτοκίνητα κτλ. Καταναλωτά είναι εκείνα τα αγαθά που μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο μία φορά για τον σκοπό που έχουν παραχθεί. Π.χ. τα τρόφιμα, τα καυσόξυλα, η βενζίνη, τα αναψυκτικά κτλ.

γ. Αν θέσουμε ως κριτήριο τον σκοπό χρήσης των αγαθών, τότε τα διακρίνουμε σε: **κεφαλαιουχικά και καταναλωτικά αγαθά.**

Κεφαλαιουχικά αγαθά είναι εκείνα που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία από την οποία παράγονται άλλα αγαθά (με σκοπό την πώληση). Π.χ. το τρακτέρ που χρησιμοποιείται στην αγροτική καλλιέργεια, το κτίριο και τα μηχανήματα ενός εργοστασίου. Γενικά, κεφαλαιουχικά αγαθά είναι τα κτίρια, τα μηχανήματα, τα εργαλεία, οι δρόμοι, τα πλοία κτλ. Καταναλωτικά αγαθά είναι εκείνα που προορίζονται για την άμεση ικανοποίηση των αναγκών των ανθρώπων, δηλαδή για κατανάλωση. Π.χ. τα τρόφιμα για μια οικογένεια, μια γραβάτα, ένα στερεοφωνικό κτλ.

Ένα αγαθό μπορεί να είναι κεφαλαιουχικό ή καταναλωτικό ανάλογα με τον σκοπό χρήσης του. Π.χ. ένα βιβλίο στο σπίτι μιας οικογένειας είναι καταναλωτικό αγαθό, ενώ σε μια πανεπιστημιακή βιβλιοθήκη είναι κεφαλαιουχικό. Το ιδιωτικό αυτοκίνητο μιας οικογένειας είναι καταναλωτικό, ενώ το ίδιο αυτοκίνητο, εάν είναι εταιρικό, είναι κεφαλαιουχικό αγαθό.

Επίσης είναι φυσικό ένα αγαθό να εντάσσεται σε περισσότερες από μία κατηγορίες. Π.χ. η σοκολάτα είναι υλικό, καταναλωτό και καταναλωτικό αγαθό. Το οικιακό ψυγείο, είναι υλικό, διαρκές και καταναλωτικό αγαθό. Το πιεστήριο ενός τυπογραφείου είναι υλικό, διαρκές και κεφαλαιουχικό.

Σχόλιο 1ο: Η διαφορά διαρκών και καταναλωτών αγαθών είναι ότι τα πρώτα χρησιμοποιούνται πολλές φορές, ενώ τα δεύτερα μία φορά και όχι λίγες. Επίσης, είναι λάθος να θεωρούμε ότι τα διαρκή αγαθά δεν φθείρονται ή ότι διαρκούν για πάντα.

Παράδειγμα, ένα ποτήρι που έσπασε στην πρώτη χρήση δεν είναι καταναλωτό αλλά διαρκές.

Σχόλιο 2ο: Καταναλωτικά είναι τα αγαθά που ικανοποιούν άμεσα τις ανάγκες μας, δηλαδή αυτές που αφορούν την κατανάλωση όχι την παραγωγή, και όχι τις άμεσες ανάγκες μας, αυτές που πρέπει να ικανοποιηθούν για να επιβιώσουμε, δηλαδή τις βιοτικές ανάγκες. Επίσης, τα καταναλωτικά αγαθά μπορεί να είναι αντικείμενο επεξεργασίας που δεν έχει σκοπό την πώληση. Παράδειγμα, το αλεύρι που γίνεται πίτα σε ένα σπίτι είναι καταναλωτικό αγαθό, διότι ικανοποιεί τις ανάγκες των μελών της οικογένειας και δεν είναι αντικείμενο αγοραπωλησίας.

5 ■ Η Αγορά

■ Τι είναι η αγορά;

Τα προϊόντα, δηλαδή τα οικονομικά αγαθά, κάποιοι τα πωλούν και κάποιοι τα αγοράζουν. Ο χώρος όπου γίνονται οι αγοραπωλησίες ονομάζεται αγορά. Π.χ. ένας εμπορικός δρόμος με μαγαζιά θεωρείται αγορά. Ωστόσο μια αγοραπωλησία μπορεί να γίνει με ένα τηλεφώνημα, μια συμβολαιογραφική πράξη, ή μέσω του διαδικτύου κτλ. **Η έννοια της αγοράς περιλαμβάνει όλα τα μέσα με τα οποία μπορεί να πραγματοποιηθεί μια αγοραπωλησία (π.χ. τηλέφωνο, διαδίκτυο κτλ.) και όλους τους σχετικούς χώρους.**

Παραδείγματα αγορών είναι η λαϊκή αγορά, η κεντρική λαχαναγορά, το Χρηματιστήριο Αθηνών. Συχνά οι αγορές αναφέρονται με το όνομα των αγαθών τα οποία αποτελούν αντικείμενο αγοραπωλησίας, π.χ. η αγορά ακινήτων, η αγορά εργασίας, η αγορά τίτλων (ομολόγων και μετοχών) κτλ.

6 ■ Κοινωνικοί Θεσμοί

1 ■ Να περιγράψετε το νοικοκυριό ως κοινωνικό θεσμό μιας οικονομίας.

Νοικοκυριό αποτελεί ένα ή περισσότερα άτομα που ζουν μαζί. **Βασικό χαρακτηριστικό** του νοικοκυριού είναι ότι τα άτομα αποφασίζουν από κοινού πώς θα διαχειριστούν το κοινό εισόδημά τους. Μια οικογένεια, ένας άνθρωπος που μένει μόνος ή οι σύντροφοι που συγκατοικούν αποτελούν ένα νοικοκυριό.

Τα εισοδήματα του νοικοκυριού προέρχονται κυρίως από την εργασία (π.χ. μισθοί, συντάξεις) και από τη διαχείριση της περιουσίας (π.χ. ενοίκια). Βραχυπρόθεσμα τα εισοδήματα του νοικοκυριού θεωρούνται σταθερά.

Αποφάσεις που καλείται να λάβει το νοικοκυριό ως προς το εισόδημά του είναι:

- α. Πόσα χρήματα θα καταναλώσει και πόσα θα αποταμιεύσει.
- β. Ποια αγαθά θα καταναλώσει και σε ποίες ποσότητες.
- γ. Πότε και για ποιο σκοπό θα χρησιμοποιήσει τα χρήματα που αποταμιεύει.

Μια διαφορετικού τύπου απόφαση που καλείται να λάβει το νοικοκυριό αφορά το ποια μέλη θα εργαστούν (άνδρας, γυναίκα, παιδιά) και για πόσες ώρες.

Παράγοντες που επηρεάζουν τις αποφάσεις του νοικοκυριού είναι:

- α. το εισόδημα,
- β. το μέγεθος και η ηλικιακή σύνθεση του νοικοκυριού (ο αριθμός των μελών και οι ηλικίες τους επηρεάζουν τα αγαθά που πρέπει να καταναλωθούν),
- γ. η γεωγραφική θέση στην οποία κατοικεί το νοικοκυριό,
- δ. το κοινωνικό περιβάλλον.

Βασική επιδίωξη του νοικοκυριού και κριτήριο λήψης αποφάσεων είναι η πληρέστερη ικανοποίηση των αναγκών του, με βάση το δεδομένο σταθερό εισόδημα που έχει στη διάθεσή του. Στο σημείο αυτό πρέπει να γίνουν δύο παρατηρήσεις:

Πρώτον, οι αποφάσεις του νοικοκυριού λαμβάνονται **συνδυαστικά**. Παράδειγμα, οι ανάγκες του νοικοκυριού σε αγαθά επηρεάζουν τον αριθμό των μελών που θα εργαστούν.

Δεύτερον, κάθε νοικοκυριό είναι ξεχωριστό και **διαφοροποιείται** από τα υπόλοιπα. Παράδειγμα ένα νοικοκυριό που έχει μια οικογενειακή επιχείρηση λειτουργεί ταυτόχρονα ως καταναλωτής και ως επιχείρηση.

2 **Να περιγράψετε την επιχείρηση ως κοινωνικό θεσμό μιας οικονομίας.**

Οι **επιχειρήσεις** είναι οικονομικές μονάδες στις οποίες παράγονται προϊόντα, ή υπηρεσίες, τα οποία διατίθενται στην αγορά έναντι χρημάτων. Οι επιχειρήσεις διαφέρουν:

- ▶ στη **νομική μορφή** [Ανώνυμη Εταιρεία (ΑΕ), Ετερόρρυθμη Εταιρεία (ΕΕ) κτλ.],
- ▶ στο **μέγεθος** και το **αντικείμενο**,
- ▶ στο **πόσα άτομα** παίρνουν αποφάσεις σχετικά με την παραγωγή.

Η επιχείρηση καλείται να λάβει **αποφάσεις** όπως:

- α. **ποιο** προϊόν θα παράγει,
- β. **σε τι ποσότητα** θα παράγει το προϊόν,
- γ. **πώς** θα παράγει, ποια **μέθοδο παραγωγής** θα χρησιμοποιήσει, δηλαδή ποια τεχνολογία,
- δ. **πού** θα εγκατασταθεί,
- ε. **πόσο** θα πουλήσει το προϊόν.

Αντικειμενικός σκοπός της επιχείρησης και κριτήριο στη λήψη των διάφορων αποφάσεων είναι η μεγιστοποίηση του κέρδους. Η επίτευξη όσο το δυνατόν μεγαλύτερου κέρδους μπορεί να εξασφαλίσει σε ένα βαθμό την επιβίωση και τη μακροχρόνια ανάπτυξή της. Για να επιτύχει τη μεγιστοποίηση του κέρδους, η επιχείρηση πρέπει να πουλήσει όσο το δυνατόν μεγαλύτερες ποσότητες σε όσο υψηλότερη τιμή μπορεί, με όσο το δυνατό χαμηλότερο κόστος.

$$\text{Κέρδος}_{\max} = \text{Συνοδικά Έσοδα}_{\max} - \text{Συνοδικό Κόστος}_{\min} = \\ \text{TR}_{\max} - \text{TC}_{\min} = (\text{P} \cdot \text{Q})_{\max} - \text{TC}_{\min}$$

Όπου TR = Total Revenue = Συνοδικά έσοδα

TC = Total Cost = Συνοδικό κόστος

P = Price = Τιμή

Q = Quantity = Ποσότητα

Η επιδίωξη μεγιστοποίησης του κέρδους στις μεγάλες επιχειρήσεις είναι φανερή (εμφανής δηλαδή) και προγραμματισμένη, ενώ στις μικρές μπορεί να μην είναι συνειδητή ή φανερή. Επίσης, ένας μικροεπιχειρηματίας μπορεί να μη στοχεύει στο μέγιστο κέρδος αλλά σε ορισμένο εισόδημα. Παρά τις εξαιρέσεις, η μεγιστοποίηση του κέρδους αποτελεί, κατά κανόνα, όχι τη μοναδική, αλλά τη βασικότερη επιδίωξη των επιχειρήσεων.

3 *Να περιγράψετε το εργατικό σωματείο ως κοινωνικό θεσμό μιας οικονομίας.*

Τα εργατικά σωματεία είναι ενώσεις εργαζομένων με αντικειμενικό σκοπό την προστασία των οικονομικών και λοιπών κοινών συμφερόντων των εργαζομένων.

Ιστορικά η δημιουργία των εργατικών σωματείων βρίσκεται στο τέλος του 18ου αιώνα. Το πέρασμα από την αγροτική στη βιομηχανική κοινωνία και η συγκέντρωση μεγάλου μέρους του πληθυσμού στις πόλεις, προκειμένου να γίνουν βιομηχανικοί εργάτες, δημιούργησε τις συνθήκες ανασφάλειας που ώθησαν τους εργάτες στη σύσταση επαγγελματικών ενώσεων. Μοναδική πηγή εισοδήματος για τους εργάτες ήταν ο μισθός τους. Η έλλειψη άλλων μέσων και η απειλή της ανεργίας οδήγησαν τους εργάτες στη **συνένωση** των δυνάμεών τους προκειμένου να βελτιώσουν τη θέση τους. Ο κάθε εργάτης μόνος του δεν είχε δύναμη απέναντι στον ισχυρό εργοδότη, ο οποίος με την απειλή της απόλυσης μπορούσε να επιβάλλει τους όρους του. Ως αντιστάθμισμα στη δύναμη του εργοδότη η οργάνωση των εργατών σε σωματεία δίνει διαπραγματευτική δύναμη στους εργαζόμενους.

Η σύσταση του εργατικού σωματείου ή εργατικού συνδικάτου ή αλλιώς **εργατικής ένωσης**, είναι το αποτέλεσμα της αδύναμης θέσης στην οποία βρίσκονται οι μεμονωμένοι εργαζόμενοι και της συνειδητοποίησης των πλεονεκτημάτων που προκύπτουν όταν ενεργούν ως σύνολο.

4 *Να περιγράψετε το κράτος ως κοινωνικό θεσμό μιας οικονομίας.*

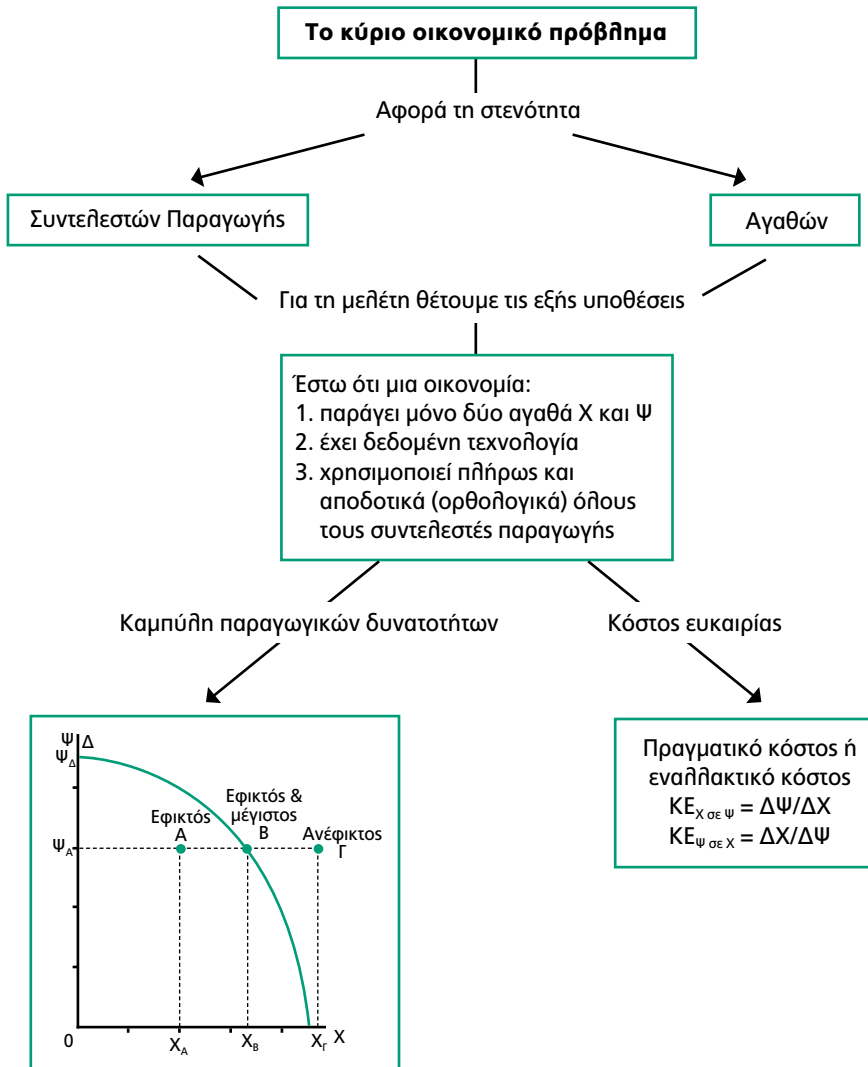
Το **Κράτος** είναι μια ισχυρή συλλογική οντότητα που επηρεάζει την οικονομική ζωή της χώρας. Το Κράτος παρεμβαίνει:

- ▶ στη ζωή των επιχειρήσεων επιβάλλοντας φορολογία και παρέχοντας διευκολύνσεις,
- ▶ στη ζωή των νοικοκυριών επιβάλλοντας φορολογία, παρέχοντας διάφορα αγαθά και επιδόματα,
- ▶ στην παραγωγή, παρέχοντας δημόσια αγαθά που είναι δωρεάν για τους πολίτες, όπως υπηρεσίες παιδείας, υγείας κτλ.

Βασικός στόχος του κράτους είναι να διατηρήσει την οικονομική ευημερία και

την κοινωνική ισορροπία, ώστε να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος να ανατραπεί το κοινωνικο-πολιτικό καθεστώς που το ίδιο το κράτος εκφράζει.

7 Οι Παραγωγικές Δυνατότητες της Οικονομίας

1 Na ορίσετε την έννοια της παραγωγικής διαδικασίας.

Η παραγωγική διαδικασία περιλαμβάνει όλους τους τρόπους με τους οποίους ο άνθρωπος μετασχηματίζει την ύλη με σκοπό να της δώσει χρήσιμη μορφή. Το προϊόν της παραγωγικής διαδικασίας των επιχειρήσεων διατίθεται στην αγορά προς πώληση. Τα

στοιχεία που συμβάλλουν στην παραγωγική διαδικασία είναι η ανθρώπινη προσπάθεια, η φύση, καθώς και τα εργαλεία, τα οποία αποτελούν **παραχθέντα μέσα παραγωγής**, δηλαδή προϊόντα που προορίζονται για παραγωγή και όχι για κατανάλωση. Στις σύγχρονες κοινωνίες τα παραχθέντα μέσα παραγωγής είναι τεχνολογικά εξελιγμένα.

Όλες οι παραγωγικές διαδικασίες μετασχηματίζουν την ύλη ώστε να τη μετατρέψουν σε προϊόντα χρησιμοποιώντας τα παραπάνω στοιχεία. Παράδειγμα, η αγροτική παραγωγή χρησιμοποιεί την ανθρώπινη εργασία, το έδαφος, τα συστατικά του, το νερό, μηχανήματα, λιπάσματα κτλ.

2 **Να δώσετε τον ορισμό των συντελεστών παραγωγής, να περιγράψετε τις κατηγορίες στις οποίες ταξινομούνται οι συντελεστές παραγωγής και να δώσετε παραδείγματα.**

Τα στοιχεία (μέσα) που χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία ονομάζονται **συντελεστές παραγωγής**. Οι συντελεστές διακρίνονται σε τρεις κατηγορίες:

▶ **Εργασία (Labor):** Είναι η καταβολή ανθρώπινης προσπάθειας, πνευματικής ή σωματικής, για την παραγωγή κάποιου προϊόντος. Παράδειγμα, η εργασία του αγρότη, του γιατρού, του βιομηχανικού εργάτη.

Οι άνθρωποι χρησιμοποιούν στην εργασία τους γνώσεις που απέκτησαν από την εκπαίδευσή τους, όπως και εμπειρίες από προηγούμενες εργασίες. Ως **ανθρώπινο κεφάλαιο** ορίζεται το σύνολο των γνώσεων και των ικανοτήτων που αποκτά ένας άνθρωπος από τη μόρφωση και την εμπειρία του.

▶ **Έδαφος ή Γη ή Φύση (Nature):** Περιλαμβάνει ό,τι προέρχεται από τη φύση και χρησιμοποιείται στην παραγωγική διαδικασία. Πιο συγκεκριμένα, ο συντελεστής έδαφος συμμετέχει στην παραγωγή ως γεωγραφική έκταση, υπέδαφος, λίμνες, ποτάμια, θάλασσες και ιδιότητες του εδάφους.

▶ **Κεφάλαιο (Capital):** Περιλαμβάνει τα προϊόντα που έχουν παραχθεί και χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία άλλων προϊόντων. Το κεφάλαιο συμμετέχει στις παραγωγικές διαδικασίες ως μηχανήματα, κτίρια, εγκαταστάσεις, αποθέματα πρώτων υλών, ετοιμών προϊόντων κτλ.

Πολλοί οικονομολόγοι υποστηρίζουν ότι υπάρχει ένας ακόμα παραγωγικός συντελεστής, η επιχειρηματικότητα, ενώ άλλοι πιστεύουν ότι είναι είδος εργασίας.

▶ **Επιχειρηματικότητα (Entrepreneurship):** Είναι η πρωτοβουλία και ο κίνδυνος που αναλαμβάνει ένας άνθρωπος, προκειμένου να συνδυάσει τους άλλους τρεις συντελεστές με στόχο την πραγματοποίηση κέρδους.

3 **Τι είναι οι εν δυνάμει συντελεστές παραγωγής;**

Τα στοιχεία που αποτελούν τους συντελεστές παραγωγής αποκτούν αυτή την **ιδιότητα όταν χρησιμοποιούνται στην παραγωγική διαδικασία**. Η ύπαρξή τους τους δίνει τη δυνατότητα να γίνουν συντελεστές, όμως γίνονται συντελεστές όταν χρησιμοποιούνται στην παραγωγή. Παράδειγμα, ένα ακαθλιέργητο χωράφι είναι εν δυνάμει συντελεστής παραγωγής.

4 Ποιο είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο των συντελεστών παραγωγής;

Βραχυχρόνια οι συντελεστές παραγωγής έχουν το χαρακτηριστικό στοιχείο ότι θεωρούνται **δεδομένοι**. Επομένως, δεδομένα είναι και τα αγαθά που μπορούν να παραχθούν από τη χρήση τους. Η ποσότητα των συντελεστών, κατά συνέπεια και των αγαθών, μεταβάλλεται μακροχρόνια.

5 Ποιο είναι το βασικό οικονομικό πρόβλημα;

Το οικονομικό πρόβλημα προέρχεται από τη διαφορά μεταξύ του απεριόριστου πλήθους των ανθρώπινων αναγκών και του περιορισμένου πλήθους των αγαθών που υπάρχουν προκειμένου να τις ικανοποιήσουν. Με άλλα λόγια, τα **αγαθά** βρίσκονται σε **έλλειψη** σε σχέση με τις ανθρώπινες ανάγκες. Επομένως, το κύριο οικονομικό πρόβλημα αφορά την **έλλειψη ή στενότητα (scarcity)** των αγαθών, που οφείλεται στη **στενότητα των συντελεστών παραγωγής** που παράγουν αυτά τα αγαθά. Το πρόβλημα αυτό είναι **μόνιμο** και απασχολεί κάθε κοινωνία.

Οι άνθρωποι προσπαθούν να ξεπεράσουν τη στενότητα αγαθών και παραγωγικών συντελεστών με:

- ▶ οργανωμένη δραστηριότητα,
- ▶ ανάπτυξη της τεχνολογίας,
- ▶ εξεύρεση νέων παραγωγικών πόρων κτλ.

Αν δεν υπήρχε σχετική έλλειψη αγαθών, θα υπήρχε απόλυτη αφθονία. Όλα τα αγαθά θα ήταν ελεύθερα, δεν θα υπήρχαν παραγωγικές διαδικασίες, δεν θα χρειαζόταν να καταβληθεί κόπος προκειμένου να αποκτηθεί οποιοδήποτε αγαθό, τα αγαθά θα έπεφταν ως **«μάννα εξ ουρανού»***.

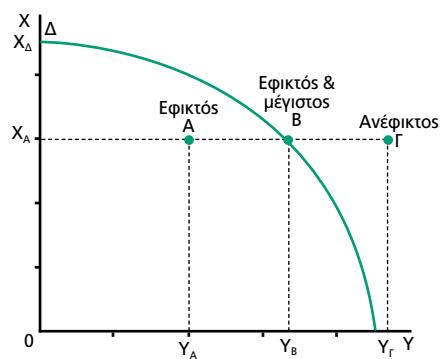
6 Να ορίσετε την Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων.

Μέσα σε μια συγκεκριμένη χρονική περίοδο, κάθε οικονομία έχει τη δυνατότητα να παράγει ένα σύνολο προϊόντων. Αυτό το σύνολο των προϊόντων δείχνει τις παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας. Έστω ότι θέτουμε τις παρακάτω υποθέσεις:

Πρώτο, η οικονομία παράγει μόνο δύο αγαθά.

Δεύτερο, η τεχνολογία της παραγωγής είναι δεδομένη.

Τρίτο, η οικονομία χρησιμοποιεί όλους

Σχήμα 1.1

* «μάννα εξ ουρανού»: Στην Παλαιά Διαθήκη ονομάζεται η θεόσταλη τροφή με την οποία τρέφονταν οι Ισραηλίτες στην έρημο για σαράντα χρόνια, όταν οδηγούμενοι από τον Μωυσή αναζητούσαν τη γη της Επαγγελίας ή Χαναάν.

τους παραγωγικούς συντελεστές που έχει στη διάθεσή της αποδοτικά, δηλαδή πλήρως και ορθολογικά.

Υπό αυτές τις υποθέσεις σχηματίζουμε μια **Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων (Production Possibilities Frontier – PPF)** που δείχνει τις **μεγαλύτερες ποσότητες ενός προϊόντος που είναι δυνατό να παραχθούν σε μια οικονομία για κάθε δεδομένη ποσότητα του άλλου προϊόντος**. Όλοι οι συνδυασμοί που βρίσκονται επί της Καμπύλης Παραγωγικών Δυνατοτήτων είναι άριστοι, δηλαδή είναι οι μέγιστοι και είναι εφικτό να παραχθούν. Οι συνδυασμοί $B(Y = Y_B, X = X_A)$ και $\Delta(Y = 0, X = X_\Delta)$ είναι μέγιστοι. Όταν παράγονται συνδυασμοί επί της Καμπύλης Παραγωγικών Δυνατοτήτων, η οικονομία λειτουργεί **αποτελεσματικά**, δηλαδή αξιοποιεί πλήρως τις παραγωγικές της δυνατότητες.

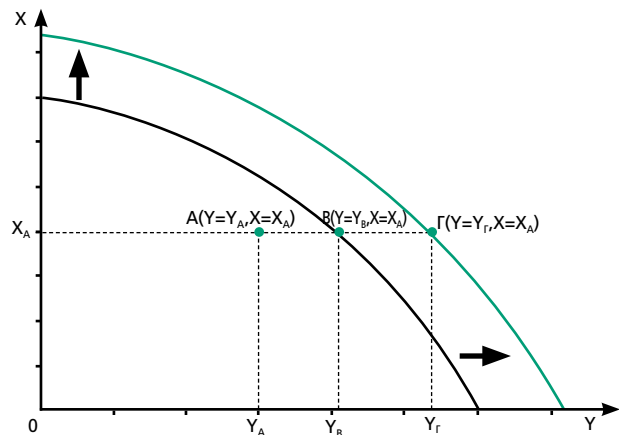
7 ■ *Τι δείχνουν οι συνδυασμοί που βρίσκονται αριστερά και δεξιά της ΚΠΔ; Πώς μπορεί να παραχθεί ένας συνδυασμός που βρίσκεται δεξιά της ΚΠΔ;*

Τα σημεία που βρίσκονται **αριστερά** της ΚΠΔ είναι **εφικτοί** συνδυασμοί, που αφενός μπορούν να παραχθούν, αφετέρου η οικονομία δε χρησιμοποιεί όλες τις παραγωγικές δυνατότητές της, αλλιώς ορισμένοι ή όλοι οι παραγωγικοί συντελεστές υποαπασχολούνται. Οι συνδυασμοί που βρίσκονται αριστερά της Καμπύλης Παραγωγικών Δυνατοτήτων είναι εφικτοί, δεν είναι όμως μέγιστοι, όπως ο συνδυασμός $A(Y = Y_A, X = X_A)$. Αν η οικονομία επιλέγει να παράγει τον συνδυασμό A , δε χρησιμοποιεί πλήρως τους παραγωγικούς της συντελεστές (π.χ. υπάρχει ανεργία). Όταν παράγονται συνδυασμοί αριστερά της Καμπύλης Παραγωγικών Δυνατοτήτων, η οικονομία λειτουργεί **αναποτελεσματικά**, δηλαδή δεν αξιοποιεί πλήρως τις παραγωγικές της δυνατότητες.

Τα σημεία που βρίσκονται **δεξιά** της ΚΠΔ, όπως ο συνδυασμός $\Gamma(Y = Y_\Gamma, X = X_A)$, είναι **ανέφικτοι** συνδυασμοί, δεν μπορούν δηλαδή να παραχθούν με τους παραγωγικούς συντελεστές που διαθέτει η οικονομία. Οι συνδυασμοί αυτοί είναι εκτός παραγωγικών δυνατοτήτων.

Ένας ανέφικτος συνδυασμός μπορεί να παραχθεί μόνο:

- ▶ Αν αυξηθούν οι ποσότητες των παραγωγικών συντελεστών της οικονομίας.
- ▶ Αν βελτιωθεί αρκετά η τεχνολογία παραγωγής.
- ▶ Αν υπάρξει συνδυασμός των δύο.

Σχήμα 1.2

Σε αυτές τις περιπτώσεις η ΚΠΔ μετατοπίζεται δεξιά και ο ανέφικτος συνδυασμός γίνεται εφικτός ή άριστος.

- 8 **Na ορίσετε την έννοια: πραγματικό κόστος ή κόστος ευκαιρίας ή εναλλακτικό κόστος.** Για τους περισσότερους ανθρώπους κόστος σημαίνει πληρωμή κάποιου χρηματικού ποσού, όμως ουσιαστικά η έννοια του κόστους είναι πραγματική και όχι χρηματική.

Η στενότητα των συντελεστών παραγωγής έχει ως συνέπεια ότι, για να αυξηθεί η παραγωγή ενός αγαθού, πρέπει να μειωθεί η ποσότητα κάποιου άλλου. Οι συντελεστές παραγωγής που δεσμεύονται στην παραγωγή ενός αγαθού θα μπορούσαν εναλλακτικά να παράγουν κάποιο άλλο αγαθό. Είναι φυσικό, λοιπόν, ότι η παραγωγή κάποιου αγαθού σημαίνει και θυσία των άλλων αγαθών που θα μπορούσαν να παραχθούν με τους ίδιους παραγωγικούς συντελεστές. **Το πραγματικό κόστος ενός αγαθού είναι τα άλλα αγαθά που θυσιάστηκαν για την παραγωγή του.**

Για να γίνει κατανοητή η έννοια του κόστους, μπορεί κάποιος να σκεφτεί ότι, ομοίως με τους συντελεστές παραγωγής, ο χρόνος ενός ανθρώπου είναι περιορισμένος. Επομένως, οι δραστηριότητες στις οποίες μπορεί να συμμετέχει κάποιος καθημερινά είναι περιορισμένες. Αν το άτομο επιλέξει μια δραστηριότητα, π.χ. να παρακολουθήσει έναν αγώνα μπάσκετ για δύο ώρες, θα λάβει μια ευχαρίστηση. Ταυτόχρονα, όμως, με το χρηματικό κόστος, το οποίο είναι η τιμή του εισιτηρίου, υπάρχει το πραγματικό κόστος δηλαδή η απώλεια της ευκαιρίας να κάνει κάτι άλλο κατά τη διάρκεια αυτών των δύο ωρών. Το πραγματικό κόστος ονομάζεται και εναλλακτικό κόστος ή κόστος ευκαιρίας.

Έστω ότι υπάρχει μια οικονομία που παράγει μόνο δύο αγαθά, X και Ψ, τότε η παραγωγή του ενός σημαίνει δέσμευση συντελεστών παραγωγής και θυσία μονάδων του άλλου αγαθού, που θα μπορούσαν να παραχθούν με τα ίδια μέσα. Κόστος ευκαιρίας του αγαθού X σε όρους Ψ είναι οι μονάδες του Ψ που θυσιάζονται για να παραχθεί μία επιπλέον μονάδα X. Ισχύει ότι:

$$ΚΕ_{X \text{ σε } \Psi} = \frac{\Delta \Psi}{\Delta X} = \frac{\text{Μονάδες } \Psi \text{ που θυσιάζονται}}{\text{Μονάδες } X \text{ που παράγονται}}$$

- 9 **Ποια η σχέση του πραγματικού κόστους με το χρηματικό;**

Όταν εκφράσουμε **το πραγματικό κόστος σε χρηματικές μονάδες**, προκύπτει το χρηματικό κόστος. Η χρηματική τιμή αντιπροσωπεύει την αμοιβή των συντελεστών παραγωγής που χρησιμοποιήθηκαν για να παραχθεί ένα αγαθό. Όταν ένα ρούχο έχει χρηματικό κόστος (τιμή) 50 €, αυτά τα χρήματα αντιπροσωπεύουν όλα τα αγαθά που θα μπορούσαν εναλλακτικά να παραχθούν και να αγοραστούν.

- 10 **Na εξηγήσετε γιατί το κόστος ευκαιρίας είναι συνήθως αυξανόμενο.**

Το κόστος ευκαιρίας συνήθως είναι **αυξανόμενο**, όπως λέγεται ακολουθεί τον νόμο του αυξανόμενου κόστους. Αυτό οφείλεται στην **καταλληλότητα ή εξειδίκευση** των συντελεστών παραγωγής και στον **τρόπο μετακίνησής τους** από τη μια παραγωγική

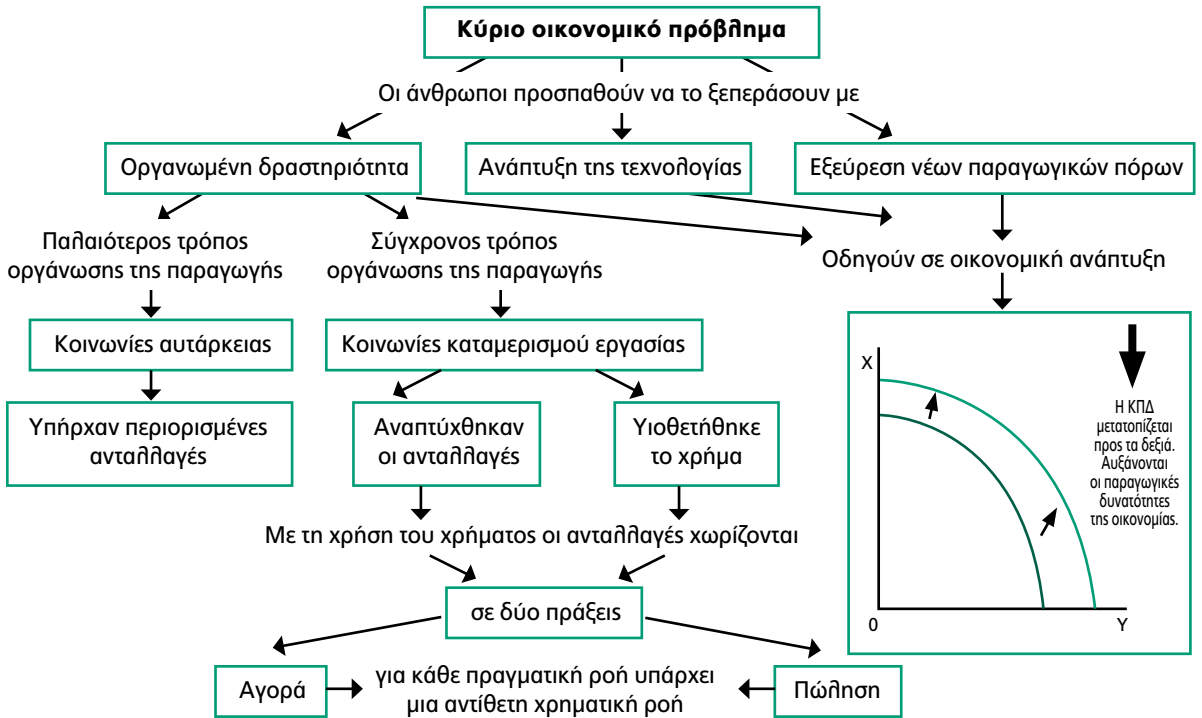
διαδικασία στην άλληλη. Το κόστος είναι αυξανόμενο καθότι οι συντελεστές παραγωγής **δεν είναι εξίσου κατάλληλοι** για την παραγωγή όλων των αγαθών. Όταν αυξάνεται η παραγωγή ενός αγαθού X , **αρχικά** αποσπώνται από την παραγωγή του αγαθού Ψ οι πλέον κατάλληλοι συντελεστές για το X , ενώ **σταδιακά** οι ολλοένα και λιγότερο κατάλληλοι. Έτσι, το κόστος αρχικά είναι μικρό και σταδιακά αυξάνεται, καθώς απαιτείται να θυσιαστούν ολλοένα και περισσότερες μονάδες από το άλληλο αγαθό Ψ προκειμένου να παραχθεί κάθε επιπλέον μονάδα του αγαθού X . Όταν το κόστος ευκαιρίας είναι αυξανόμενο, τότε η Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων είναι **κοίλη** (βλήπε εμπλουτισμό).

11 **Μπορεί μια οικονομία με δεδομένα μέσα να παράγει περισσότερη ποσότητα κάποιου αγαθού χωρίς να μειώσει την ποσότητα του άλλου;**

Μια οικονομία μπορεί να το επιτύχει αυτό **μόνο** αν παράγει κάποιον εφικτό συνδυασμό και όχι κάποιον μέγιστο που βρίσκεται επί της ΚΠΔ. Οπότε:

- ▶ Αν παράγει έναν εφικτό συνδυασμό, τότε, για να αυξήσει την ποσότητα ενός αγαθού που παράγει, δεν είναι απαραίτητο να μειώσει την ποσότητα του άλλου αγαθού. Μπορεί να αυξήσει την ποσότητα παραγωγής αυξάνοντας την απασχόληση ενός συντελεστή που υποαπασχολείται. Επομένως, η μετάβαση από έναν εφικτό συνδυασμό σε έναν άλληλο εφικτό ή μέγιστο δε συνεπάγεται απαραίτητα πραγματικό κόστος. **Όταν μεταβαίνουμε από έναν εφικτό συνδυασμό σε έναν άλληλο εφικτό ή μέγιστο, δεν υπολογίζουμε το κόστος ευκαιρίας.**
- ▶ Αν παράγει έναν συνδυασμό επί της ΚΠΔ, προκειμένου η οικονομία να παράγει κάποιον άλληλο άριστο συνδυασμό, αποσπά παραγωγικούς συντελεστές από την παραγωγή του ενός αγαθού ώστε να αυξήσει την παραγωγή του άλλου. Θυσιάζει, δηλαδή, κάποιες μονάδες από την παραγωγή του αγαθού X , για παράδειγμα, προκειμένου να αποκτήσει περισσότερες μονάδες του αγαθού Ψ . Η επιλογή αυτή της αύξησης της παραγωγής του αγαθού X συνεπάγεται κόστος σε μονάδες του αγαθού Ψ . Επομένως, η μετάβαση από έναν μέγιστο συνδυασμό σε έναν άλληλο μέγιστο συνεπάγεται πραγματικό κόστος. **Για τον λόγο αυτό, έχει νόημα να υπολογίσουμε το κόστος ευκαιρίας μόνο όταν μεταβαίνουμε από έναν μέγιστο συνδυασμό σε έναν άλληλο μέγιστο.**

8 ■ Ο Καταμερισμός των έργων

■ **Να περιγράψετε το φαινόμενο του καταμερισμού της εργασίας, καθώς και τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματά του.**

Σε πολύ **παλαιότερες** εποχές, κάθε νοικοκυριό ήταν αναγκασμένο να παράγει όλα τα προϊόντα που του ήταν απαραίτητα (κοινωνίες αυτοκατανάλωσης). Οι **ανταλλαγές** μεταξύ των νοικοκυριών ήταν **περιορισμένες**.

Στη **σύγχρονη εποχή**, κάθε άνθρωπος απασχολείται στην παραγωγή ενός αγαθού, ή ενός τμήματος ενός αγαθού, ενώ ταυτόχρονα καταναλώνει πολλαπλά προϊόντα στην παραγωγή των οποίων δε συμμετέχει. Το φαινόμενο αυτό ονομάζεται **καταμερισμός έργων** ή **καταμερισμός της εργασίας**. Παράλληλα με τον καταμερισμό αναπτύχθηκαν οι **ανταλλαγές** με τη μεσοδιάβαση του **χρήματος**.

Ο καταμερισμός των έργων έχει τεράστια σημασία για τη σημερινή οργάνωση της παραγωγής. Χωρίς καταμερισμό δε θα υπήρχε ο τεράστιος πλούτος των εθνών. Τα πλεονεκτήματά του είναι:

- α. Κάθε άτομο μπορεί να απασχοληθεί εκεί όπου μπορεί να αποδώσει περισσότερο **αντί να κάνει δουλειές στις οποίες δεν είναι αποδοτικό**.
- β. Όταν ένα άτομο κάνει συνέχεια την ίδια εργασία, αναπτύσσει **δεξιότητες** και **αυξάνει την απόδοσή του**.
- γ. Η μεγάλη εξειδίκευση οδηγεί σε **βελτιώσεις του τρόπου παραγωγής** και σε **εφευρέσεις**, με αποτέλεσμα την **αύξηση της παραγωγής**.

Ένα σοβαρό μειονέκτημα του καταμερισμού της εργασίας είναι ότι η εξειδίκευση σε μια δραστηριότητα, συχνά μετατρέπει την εργασία σε **ανιαρή** απασχόληση. Π.χ. ένας εργάτης που κάνει κάθε μέρα την ίδια δουλειά με τις ίδιες κινήσεις, είναι φυσικό να κουράζεται από τη ρουτίνα της δουλειάς.

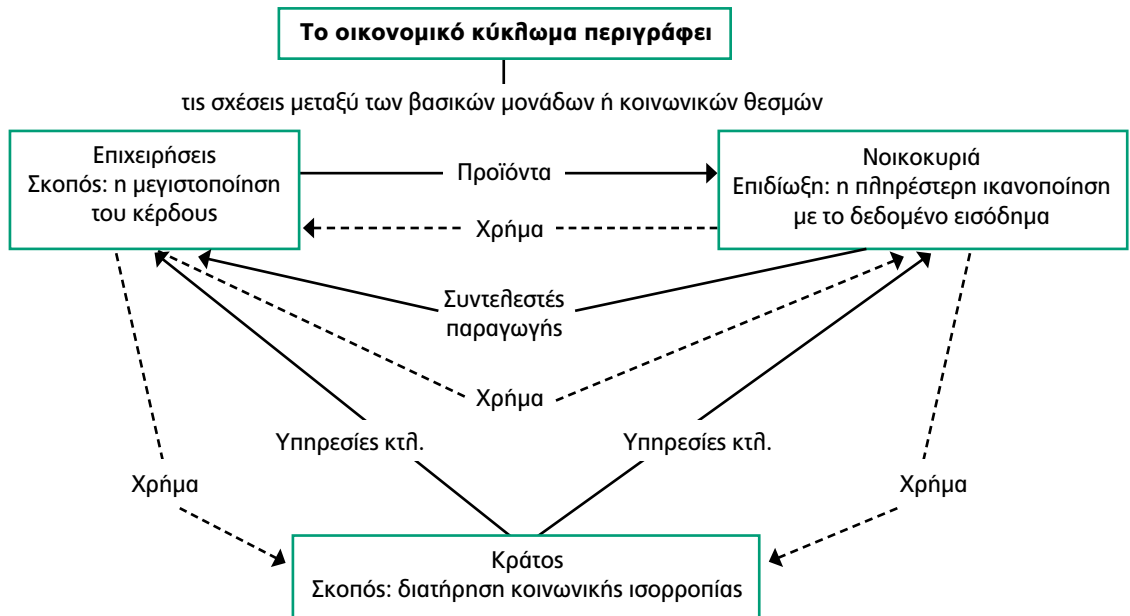
9 Το Χρήμα

1 Τι είναι χρήμα και πώς επηρέασε τις ανταλλαγές;

Ο καταμερισμός της εργασίας **προϋποθέτει** ότι τα άτομα μπορούν να ανταλλάσσουν προϊόντα μεταξύ τους, ώστε να ικανοποιούν όλες τις ανάγκες τους. Η πραγματοποίηση μιας ανταλλαγής όμως συναντάει πολλές δυσκολίες, καθώς πρέπει να συμπίπτουν οι επιθυμίες των ατόμων σχετικά με τα προϊόντα που ανταλλάσσονται. Εξαιτίας αυτών των δυσκολιών, οι οικονομίες ανέπτυξαν διάφορα μέσα ανταλλαγής.

Κάθε αντικείμενο που είναι γενικά αποδεκτό ως μέσο ανταλλαγής επέχει θέση χρήματος. Δηλαδή, χρήμα είναι κάθε **αντικείμενο** που η **κοινωνία αποδέχεται ως μέσο ανταλλαγής**. Με τη χρησιμοποίηση του χρήματος, η ανταλλαγή χωρίζεται σε δύο πράξεις: μια **πώληση** και μια **αγορά**. Σε κάθε μεταβίβαση προϊόντος, δηλαδή σε κάθε αγορά ή πώληση, αντιστοιχεί μια αντίθετη μεταβίβαση χρήματος. Έτσι η κυκλοφορία προϊόντων συνοδεύεται από μια **αντίθετη ροή χρήματος**.

10 Το Οικονομικό Κύκλωμα

■ Να περιγράψετε το οικονομικό κύκλωμα.

Το οικονομικό κύκλωμα χαρακτηρίζει το **σύνολο των σχέσεων** που δημιουργούνται μεταξύ των βασικών μονάδων ενός οικονομικού συστήματος. Στην απλούστερη μορφή του το οικονομικό κύκλωμα περιλαμβάνει τις σχέσεις μεταξύ επιχειρήσεων, νοικοκυριών και κράτους και δείχνει τις ροές αγαθών, παραγωγικών συντελεστών και χρήματος. Το διάγραμμα περιγράφει τις αντίθετες ροές:

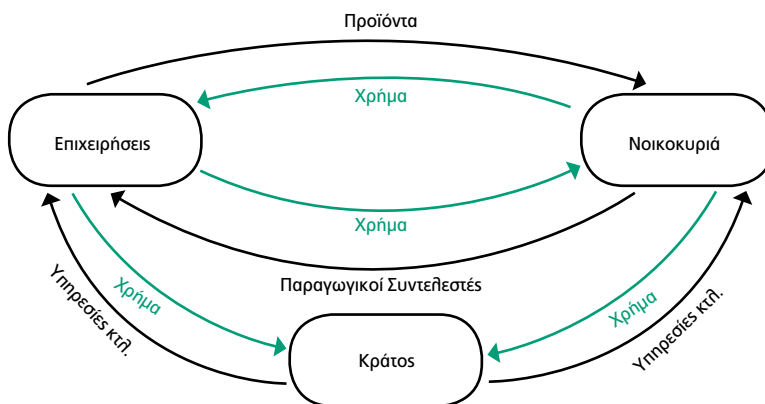
- ▶ Τα προϊόντα που παράγονται στις **επιχειρήσεις** ρέουν προς τα νοικοκυριά όπου καταναλώνονται.
- ▶ Οι παραγωγικοί συντελεστές που κατέχουν τα **νοικοκυριά** ρέουν προς τις επιχειρήσεις όπου χρησιμοποιούνται για τη δημιουργία προϊόντων.
- ▶ Για καθεμιά από αυτές τις ροές υπάρχει μια αντίθετη ροή **χρήματος**.
- ▶ Το **κράτος** εμφανίζεται να δημιουργεί ροές με τις επιχειρήσεις και με τα νοικοκυριά προσφέροντας υπηρεσίες και αγαθά και εισπράττοντας χρήματα.

Το οικονομικό κύκλωμα μπορεί να γίνει περίπλοκο αν προστεθούν οι διάφορες ροές που υπάρχουν στην πραγματικότητα. Τότε όμως θα γινόταν το διάγραμμα δυσνόητο χωρίς να διευκολυνθεί η κατανόηση. Μπορούμε, για παράδειγμα, να προσθέσουμε:

- ▶ τις συναλλαγές μεταξύ των **επιχειρήσεων**,
- ▶ τις συναλλαγές που γίνονται μεταξύ επιχειρήσεων, νοικοκυριών και κράτους με άλλες χώρες.

Μπορούμε να κάνουμε δύο σχόλια λοιπόν:

- ▶ Οι ροές μεταξύ των φορέων είναι **συνεχείς και δε διακόπτονται**.
- ▶ Οι ροές δεν έχουν σταθερό μέγεθος, αλλά αυξομειώνονται ανάλογα με τον όγκο της οικονομικής δραστηριότητας.

Σχήμα 1.3

11 ■ Η Αβεβαιότητα στην Οικονομική Ζωή

- 1 ■ *Na αναφέρετε τρία παραδείγματα παραγόντων που προκαλούν αβεβαιότητα στην οικονομική ζωή. Πώς προσπάθησαν οι άνθρωποι να αντιμετωπίσουν την αβεβαιότητα στην οικονομική ζωή;*

Ένας σημαντικός παράγοντας που επηρεάζει την οικονομική ζωή των ανθρώπων είναι η **αβεβαιότητα** σχετικά με τα αποτελέσματα των ενεργειών τους. Για παράδειγμα:

- ▶ Ο **αγρότης** που καλλιεργεί τη γη δε γνωρίζει με βεβαιότητα τα αποτελέσματα της παραγωγικής του προσπάθειας, διότι οι καιρικές συνθήκες, τα ζιζάνια κτλ. μπορεί να έχουν καθοριστική επίδραση στο τελικό προϊόν.
- ▶ Ο **εργαζόμενος** δε γνωρίζει αν θα συνεχίσει την απασχόλησή του στην ίδια επιχείρηση, αν θα απολυθεί ή ακόμα και αν πέσει θύμα εργατικού ατυχήματος.
- ▶ Ο **επιχειρηματίας** δε γνωρίζει με βεβαιότητα εάν οι δραστηριότητές του θα του αποδώσουν κέρδη ή ζημιές.

Σε όλα τα οικονομούντα άτομα υπάρχει το στοιχείο της αβεβαιότητας σχετικά με το αποτέλεσμα των ενεργειών τους. Κατά συνέπεια, η **λήψη αποφάσεων** δε βασίζεται στη βεβαιότητα του αποτελέσματος αλλά **στις προσδοκίες** που τα άτομα διαμορφώνουν για τα αποτελέσματα των ενεργειών τους.

Αξίζει να σημειωθεί ότι η αβεβαιότητα που υπάρχει στην οικονομική ζωή έχει οδηγήσει τα άτομα στην ανάπτυξη μεθόδων για την ολική ή μερική εξασφάλισή τους. Σ' αυτή την προσπάθεια αντιμετώπισης της αβεβαιότητας βασίζεται ο **κλάδος των ασφαλίσεων**, που στη σύγχρονη οικονομία έχει τεράστια ανάπτυξη.

12 ■ Οι Πληροφορίες

- 1 ■ *Στην ανάλυση του οικονομικού συστήματος και της λειτουργίας της αγοράς γίνεται συνήθως η υπόθεση ότι τα οικονομούντα άτομα έχουν πλήρη γνώση των δεδομένων που επικρατούν. Τι γνωρίζετε γι' αυτό;*

Στην ανάλυση του οικονομικού συστήματος και της λειτουργία της αγοράς γίνεται συνήθως η υπόθεση ότι τα οικονομούντα άτομα έχουν **πλήρη γνώση των δεδομένων** που επικρατούν. Για παράδειγμα, υποθέτουμε ότι:

- ▶ Ο **εργαζόμενος** γνωρίζει τους μισθούς που προσφέρουν όλοι οι εργοδότες και μπορεί να επιλέξει τον εργοδότη που προσφέρει μεγαλύτερο μισθό. Ακόμη γνωρίζει αν υπάρχουν διαθέσιμες θέσεις εργασίας στις οποίες μπορούσε να απασχοληθεί.
- ▶ Ο **επιχειρηματίας** γνωρίζει τις τιμές των συντελεστών παραγωγής και την κατάσταση των αγορών.
- ▶ Ο **καταναλωτής** γνωρίζει τις τιμές των προϊόντων που προσφέρονται στην αγορά.

■ Πρόσθετες γνώσεις – Διευκρινίσεις

Οικονομικά αγαθά

Τα οικονομικά αγαθά έχουν τις εξής ιδιότητες:

1. Είναι χρήσιμα επειδή ικανοποιούν κάποια ανθρώπινη ανάγκη. Έχουν δηλαδή **χρηστική αξία**.
2. Προκειμένου να τα αποκτήσουμε, τα ανταλλάσσουμε με κάποιο άλλο προϊόν ή με χρήματα. Έχουν δηλαδή **ανταλλακτική αξία**.
3. Έχουν δημιουργηθεί από την ανθρώπινη προσπάθεια. Είναι **αποτέλεσμα μιας παραγωγικής διαδικασίας**.

Χρηματική αμοιβή των συντελεστών παραγωγής

Οι συντελεστές παραγωγής όταν χρησιμοποιούνται στις παραγωγικές διαδικασίες δημιουργούν πραγματικό κόστος το οποίο αντιστοιχεί στα αγαθά που αντιστοίχως δεν παράγονται. Το πραγματικό αυτό κόστος, εκφρασμένο σε χρηματικές μονάδες, δημιουργεί το χρηματικό κόστος των συντελεστών παραγωγής που αποτελεί και τις πηγές **εισοδήματος** των νοικοκυριών. Οι αμοιβές των συντελεστών παραγωγής για τη συμμετοχή τους στην παραγωγική διαδικασία είναι:

Συντελεστές παραγωγής	Εισοδήματα ή αμοιβές ή τιμές συντελεστών
Εργασία	Μισθός, ημερομίσθιο
Γη	Ενοίκιο ή έγγειος πρόσοδος
Κεφάλαιο	Τόκος
Επιχειρηματικότητα	Κέρδος

Οι αμοιβές των συντελεστών παραγωγής διαμορφώνονται στην αγορά συντελεστών παραγωγής.

Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων (ΚΠΔ)

Οι συνδυασμοί που βρίσκονται επί της ΚΠΔ είναι **αποτελεσματικοί** διότι η οικονομία στα επίπεδα αυτά παράγει το μέγιστο που μπορεί με τους σπάνιους πόρους να λειτουργούν αποδοτικά (ορθολογικά) και την τεχνολογία δεδομένη. Η ΚΠΔ δείχνει τις παραγωγικές **δυνατότητες** μιας οικονομίας, δηλαδή ποιες ποσότητες αγαθών είναι δυνατόν να παραχθούν. Δε δείχνει πόση ποσότητα παράγεται από το κάθε αγαθό ούτε πως διανέμονται τα αγαθά στα μέλη της οικονομίας.

Οι εφικτοί συνδυασμοί **δεν είναι αποτελεσματικοί** λόγω της σπατάλης των παραγωγικών πόρων που υποαπασχολούνται ή δε χρησιμοποιούνται ορθολογικά. Η υποαπασχόληση παραγωγικών συντελεστών μπορεί να εμφανίζεται με τη μορφή της ανεργίας, των κλειστών επιχειρήσεων, της ανεκμετάλλευτης γης. Η μη αποδοτική (μη ορθολογική)

χρήση των συντελεστών παραγωγής μπορεί να αφορά εργαζόμενους χωρίς τις κατάλληλες γνώσεις ή μηχανήματα που δε συντηρούνται.

Οι οικονομίες παράγουν εφικτούς αντί για μέγιστους συνδυασμούς όταν δεν καταφέρνουν να απασχολήσουν πλήρως και αποδοτικά τους συντελεστές παραγωγής, κάτι που μπορεί να οφείλεται σε οικονομική ύφεση ή πολιτικές μεταβολές. Μια **οικονομική ύφεση** έχει ως αποτέλεσμα τη μείωση του συνολικού προϊόντος που παράγεται (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν, βλ. 7ο κεφάλαιο). Επομένως, συνέπεια της οικονομικής ύφεσης δεν είναι η μετατόπιση της ΚΠΔ προς τα αριστερά, αλλά η παραγωγή εντός του ορίου των δυνατοτήτων παραγωγής, δηλαδή κάποιου εφικτού συνδυασμού.

ΚΠΔ και ερωτήματα της οικονομικής επιστήμης

Στις ελεύθερες οικονομίες, τα θέματα παραγωγής και διανομής των προϊόντων ρυθμίζονται μέσω της αλληλεπίδρασης της ζήτησης και της προσφοράς, όπως θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο, καθώς τα οικονομούντα άτομα επιδιώκουν το ατομικό τους συμφέρον. Τα άτομα μέσα από τις επιλογές τους αποφασίζουν **ποια** προϊόντα, σε **ποιες ποσότητες** και **πώς** θα παραχθούν. Επιλέγουν δηλαδή τον τρόπο με τον οποίο κατανέμονται οι πόροι μεταξύ διαφορετικών εναλλακτικών παραγωγικών διαδικασιών, επηρεάζοντας έτσι τη **διανομή** του προϊόντος στους παραγωγικούς συντελεστές που συμμετέχουν στις διαδικασίες. Επομένως, οι κοινωνίες αποφασίζουν μέσω πολύπλοκων μηχανισμών εάν θα παράγουν έναν αποτελεσματικό (μέγιστο) ή έναν εφικτό συνδυασμό.

Μετατόπιση ΚΠΔ

Η μετατόπιση της ΚΠΔ προς τα δεξιά διευρύνει τις παραγωγικές δυνατότητες της οικονομίας. Η δυνατότητα της οικονομίας να παράγει περισσότερο προϊόν (Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν) ονομάζεται **οικονομική μεγέθυνση** και είναι επιθυμητή. Όταν η οικονομική μεγέθυνση συνοδεύεται από γενική βελτίωση των όρων διαβίωσης και του επιπέδου ευημερίας, τότε υπάρχει **οικονομική ανάπτυξη**. Ειδικότερα η οικονομική ανάπτυξη περιλαμβάνει την αύξηση του εισοδήματος αλλά και τη μείωση της φτώχειας, την εξασφάλιση τροφής, υγείας, παιδείας και καλύτερης ποιότητας ζωής. Ο όρος οικονομική ανάπτυξη είναι ποιοτικός δείκτης, ο οποίος σχετίζεται με τις δυνατότητες ικανοποίησης των ατομικών και κοινωνικών αναγκών. Συχνά για λόγους απλοστευσης οι δυο όροι χρησιμοποιούνται εναλλακτικά προκειμένου να δηλώσουν την αύξηση των παραγωγικών δυνατοτήτων.

Σχέση πραγματικού και χρηματικού κόστους

Το χρηματικό κόστος αποτελεί συχνά έναν καλό δείκτη του κόστους ευκαιρίας ή πραγματικού κόστους, όχι όμως πάντοτε. Έστω ότι κάποιος μετά την αποφοίτησή του από το λύκειο πηγαίνει σε κάποια άλλη πόλη να σπουδάσει στο πανεπιστήμιο. Κάποιες από τις χρηματικές δαπάνες που κάνει για να σπουδάσει είναι κόστος ευκαιρίας και κάποιες

άλλης όξι. Επίσης το κόστος ευκαιρίας πιθανόν να μη λαμβάνει τη μορφή της χρηματικής δαπάνης. Έτσι:

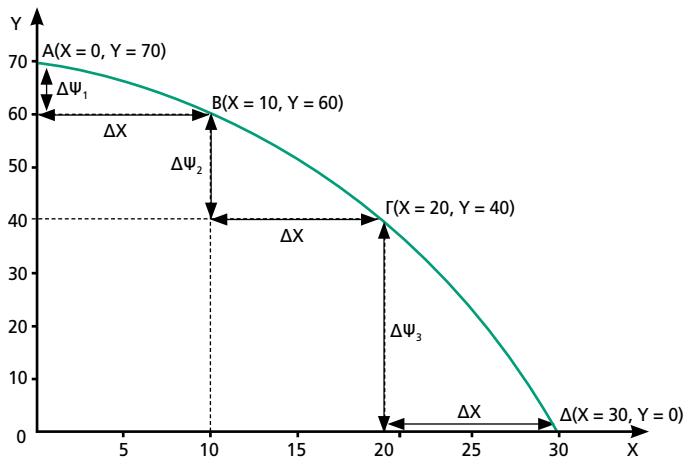
- ▶ Η δαπάνη για ενοίκια στην πόλη που πηγαίνει να σπουδάσει, η οποία είναι ίση με τη δαπάνη διαμονής εάν δε φοιτούσε στο πανεπιστήμιο, δεν είναι κόστος ευκαιρίας.
- ▶ Εάν τα έξοδα διατροφής είναι 350 €, ενώ η δαπάνη διατροφής εάν δε φοιτούσε στο πανεπιστήμιο θα ήταν 200 €, τότε κόστος ευκαιρίας είναι το επιπλέον κόστος των 150 €.
- ▶ Ο μισθός που θα λάμβανε εάν εργαζόταν αντί να σπουδάξει είναι κόστος ευκαιρίας.

Μορφή της ΚΠΔ όταν το κόστος ευκαιρίας είναι αυξανόμενο

Η Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων είναι κατά κανόνα **κοίλη**, έχει δηλαδή τα κοίλα στραμμένα προς τα κάτω, διότι αποτυπώνει τον **νόμο του αυξανόμενου πραγματικού κόστους**. Σύμφωνα με τον νόμο του αυξανόμενου πραγματικού κόστους, η αυξανόμενη παραγωγή ενός αγαθού σημαίνει ολοένα και μεγαλύτερη θυσία του άλλου αγαθού.

Στο σχήμα 1.4, η ΚΠΔ είναι κοίλη. Παρατηρούμε ότι καθώς αυξάνεται σταθερά η παραγωγή του Χ (σταθερά $\Delta X = 10$), απαιτείται όλο και μεγαλύτερη θυσία από την παραγωγή αγαθού Ψ ($\Delta \Psi_1 < \Delta \Psi_2 < \Delta \Psi_3$). Επομένως, το κόστος ευκαιρίας του Χ σταδιακά αυξάνεται.

Αντίστοιχα, στο ίδιο σχήμα όταν αυξάνεται με φθίνοντα ρυθμό η παραγωγή του Ψ (όλο και μικρότερη αύξηση του Ψ, $\Delta \Psi_3 > \Delta \Psi_2 > \Delta \Psi_1$), θυσιάζεται σταθερή ποσότητα του αγαθού Χ, με αποτέλεσμα το κόστος ευκαιρίας του Ψ να αυξάνεται επίσης.

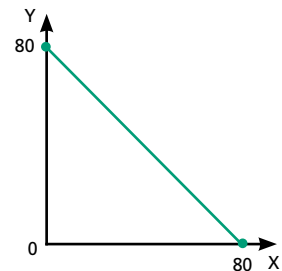
Σχήμα 1.4

Αντίστοιχα, στο ίδιο σχήμα όταν αυξάνεται με φθίνοντα ρυθμό η παραγωγή του Ψ (όλο και μικρότερη αύξηση του Ψ, $\Delta \Psi_3 > \Delta \Psi_2 > \Delta \Psi_1$), θυσιάζεται σταθερή ποσότητα του αγαθού Χ, με αποτέλεσμα το κόστος ευκαιρίας του Ψ να αυξάνεται επίσης.

Μορφή της ΚΠΔ όταν το κόστος ευκαιρίας είναι σταθερό

α. $ΚΕ_x = 1$

Όταν το κόστος ευκαιρίας είναι σταθερό και ίσο με τη μονάδα, όλοι οι συντελεστές παραγωγής είναι εξίσου κατάλληλοι για την παραγωγή και των δύο αγαθών. Έτσι, όταν αυξάνεται η παραγωγή του Χ, όσες μονάδες του Ψ θυσιάζονται ($\Delta \Psi$), τόσες μονάδες του Χ παράγονται (ΔX). Στην περίπτωση αυτή, η ΚΠΔ είναι ευθεία και σχηματίζει με τους άξονες ένα ισοσκελές τρίγωνο.

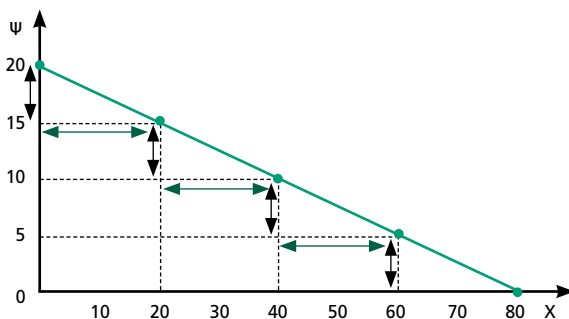

Σχήμα 1.5

β. $ΚΕ_x = α$, με $α \neq 1$

Όταν το κόστος ευκαιρίας είναι σταθερό και ίσο με οποιονδήποτε αριθμό εκτός της μονάδας, τότε αφενός οι συντελεστές είναι σταθερά κατάλληλοι για την παραγωγή του κάθε αγαθού αφετέρου ο βαθμός εξειδίκευσης διαφοροποιείται σε κάθε αγαθό. Ως αποτέλεσμα, παράγεται

σταθερή ποσότητα από το κάθε αγαθό και υπάρχει σταθερή αναλογία υποκατάστασης μεταξύ των δύο αγαθών. Έτσι, καθώς αυξάνεται σταθερά η παραγωγή του X (π.χ. $\Delta X = 5$), θυσιάζεται σταθερή ποσότητα του Ψ (π.χ. $\Delta \Psi = 10$). Στην περίπτωση αυτή, η ΚΠΔ είναι ευθεία.

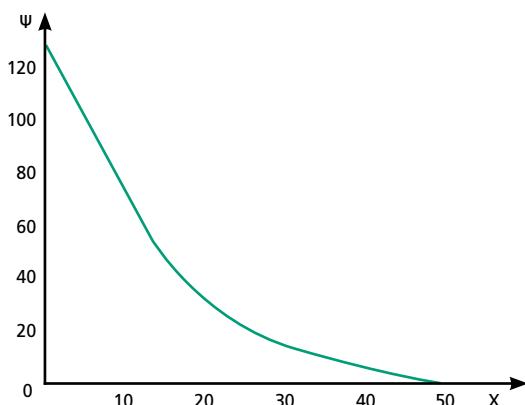
Σχήμα 1.6

Μορφή της ΚΠΔ στη θεωρητική περίπτωση που το κόστος ευκαιρίας βαίνει φθίνον

Αν η ΚΠΔ είναι κυρτή, τότε το κόστος ευκαιρίας και για τα δύο αγαθά είναι φθίνον. Αυτή η περίπτωση είναι θεωρητική και δεν ανταποκρίνεται γενικά σε αυτά που ισχύουν στην πράξη.

Σε πολλούς κλάδους, η αύξηση του συνόλου των χρησιμοποιούμενων παραγωγικών συντελεστών δημιουργεί «αύξουσες αποδόσεις κλίμακας», σε αντίθεση με τον νόμο της φθίνουσας απόδοσης που αναφέρεται στις «φθίνουσες αποδόσεις κλίμακας».

Δηλαδή στους κλάδους αυτούς η αύξηση της ποσότητας των παραγωγικών συντελεστών (π.χ. διπλασιασμός) δίνει πολύ μεγαλύτερο παραγωγικό αποτέλεσμα (υπερδιπλασιασμός της παραγωγής). Ιστορικό παράδειγμα είναι η αύξηση της παραγωγής αυτοκινήτων μετά την καινοτομία της σειράς συναρμολόγησης, ή η παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας μέσω της χρήσης της πυρηνικής ενέργειας. Η αξιοποίηση των οικονομιών κλίμακας προϋποθέτει τη μαζική παραγωγή. Στην περίπτωση αυτή, η τάση της φθίνουσας απόδοσης της εργασίας που προκαλείται από τη σταθερή ποσότητα εδάφους, ανακόπτεται από τις «αύξουσες αποδόσεις κλίμακας». Τότε έχουμε φθίνον κόστος ευκαιρίας. Προχωρημένες θεωρητικές μελέτες δείχνουν ότι, όταν επικρατούν συνθήκες αυξουσών αποδόσεων κλίμακας, τότε η ΚΠΔ είναι κυρτή, τουλάχιστον στα τμήματα που βρίσκονται κοντά στους άξονες (Samuelson, 1975, και Παυλιόπουλος, 1979).

Σχήμα 1.7

-
- Κριτήρια αξιολόγησης
 - Φύλλα εργασίας
 - Θέματα Πανελλαδικών Εξετάσεων
-
- The background features a decorative graphic consisting of a line graph with four circular nodes connected by lines, and a bar chart with four vertical bars of varying heights below it. The entire graphic is rendered in a light teal color against the dark teal background.

ΘΕΜΑ Α

A1 ■ *Να χαρακτηρίσετε τις προτάσεις που ακολουθούν, γράφοντας στο τετράδιό σας δίπλα στο γράμμα που αντιστοιχεί σε κάθε πρόταση τη λέξη Σωστό, αν η πρόταση είναι σωστή, ή Λάθος, αν η πρόταση είναι λανθασμένη.*

α. Καταναλωτά αγαθά ήλμε αυτά που προορίζονται για τους καταναλωτές.

Μονάδες 3

β. Η αιολική ενέργεια που παράγουν οι ανεμογεννήτριες δεν είναι αγαθό γιατί βρίσκεται ελεύθερη στη φύση.

Μονάδες 3

γ. Η παραγωγή ενός ανέφικτου συνδυασμού παραγωγής σε μια οικονομία μπορεί να γίνει εφικτή με τη μείωση της ανεργίας.

Μονάδες 3

δ. Το κόστος ευκαιρίας του αγαθού Χ σε όρους του αγαθού Ψ είναι ίσο με δύο. Αυτό σημαίνει ότι για να παραχθεί μία μονάδα του αγαθού Ψ, χρειάζεται να θυσιαστεί μισή μονάδα του αγαθού Χ.

Μονάδες 3

ε. Η Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων μιας οικονομίας που παράγει τα αγαθά Χ και Ψ εκφράζεται από τη σχέση $\Psi = 100 - X$. Αυτό σημαίνει ότι $KE_X = KE_\Psi$.

Μονάδες 3

Στις παρακάτω προτάσεις, A2 και A3, να γράψετε στο τετράδιό σας τον αριθμό της πρότασης και δίπλα του το γράμμα που αντιστοιχεί στη σωστή απάντηση.

A2 ■ *Σε μια οικονομία η οποία παράγει δυο μόνο αγαθά χρησιμοποιώντας πλήρως και αποδοτικά όλους τους παραγωγικούς της συντελεστές με δεδομένη την τεχνολογία παραγωγής, η Καμπύλη Παραγωγικών Δυνατοτήτων δείχνει:*

α. τους μέγιστους συνδυασμούς των ποσοτήτων των δύο αγαθών που μπορούν να παραχθούν.

β. τις ποσότητες των δύο αγαθών που τελικά παράγονται.

γ. τη ζήτηση του ενός αγαθού σε σχέση με τη ζήτηση του άλλου.

δ. το κόστος παραγωγής του κάθε αγαθού που παράγεται.

Μονάδες 5

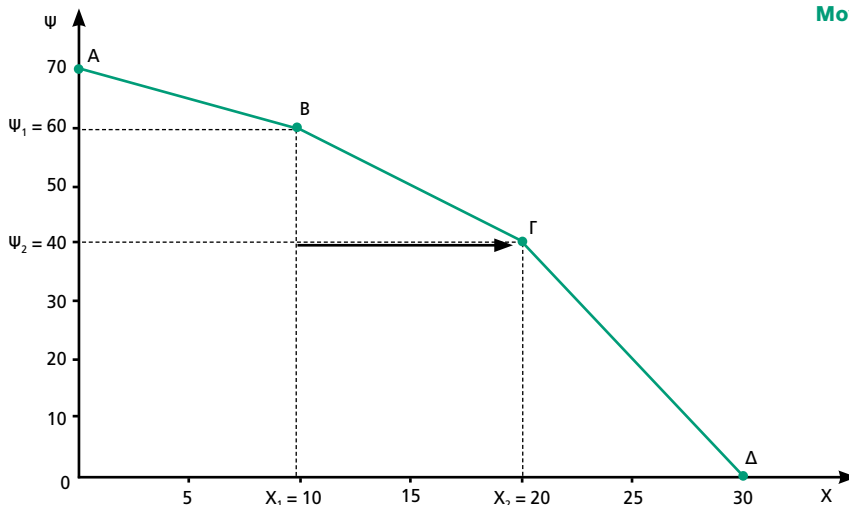
A3 ■ *Μια οικονομία, της οποίας η καμπύλη παραγωγικών δυνατοτήτων δίνεται στο παρακάτω σχήμα, επιλέγει να μεταβάλλει την παραγωγή της από τον συνδυασμό Β στον συνδυασμό Γ. Η αύξηση της παραγωγής του αγαθού Χ από X_1 σε X_2 προϋποθέτει:*

α. τη μείωση της παραγωγής του Ψ κατά $\Psi_1\Psi_2$.

β. την αύξηση αντίστοιχα της παραγωγής του Ψ κατά $\Psi_1\Psi_2$.

- γ. την πλήρη απασχόληση των παραγωγικών της συντελεστών, χωρίς να θυσιάσει τμήμα της παραγωγής του Ψ .
- δ. τη διεύρυνση των παραγωγικών της δυνατοτήτων ως προς την παραγωγή του αγαθού X .

Μονάδες 5

ΟΜΑΔΑ Β

ΘΕΜΑ Β

■ Ποια είναι τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα του καταμερισμού των έργων;

Μονάδες 25

ΟΜΑΔΑ Γ

ΘΕΜΑ Γ

Μια υποθετική οικονομία παράγει δυο αγαθά, X και Ψ , χρησιμοποιώντας πλήρως και αποδοτικά τους παραγωγικούς της συντελεστές. Δίνεται ο πίνακας που δείχνει τα όρια των παραγωγικών δυνατοτήτων του αγαθού X :

	X	Ψ	$ΚΕ_x$
A	0	Ψ_A	1
B	60	Ψ_B	1,5
Γ	100	Ψ_Γ	4
Δ	105	Ψ_Δ	10
E	106	Ψ_E	

Γ1 ■ *Να συμπληρώσετε τα κενά του πίνακα παρουσιάζοντας αναλυτικά τις πράξεις.*

Μονάδες 12

Γ2 ■ *Αν η βελτίωση της τεχνολογίας παραγωγής του Ψ διπλασιάσει τις παραγωγικές δυνατότητες του αγαθού αυτού, να κατασκευάσετε την αρχική και τη νέα ΚΠΔ στο ίδιο διάγραμμα.*

Μονάδες 9

Γ3 ■ *Να εξετάσετε υπολογιστικά με τη βοήθεια του κόστους ευκαιρίας αν ο συνδυασμός ($X = 50$, $\Psi = 110$) βρίσκεται επί, αριστερά ή δεξιά της ΚΠΔ.*

Μονάδες 4

ΟΜΑΔΑ Δ

ΘΕΜΑ Δ

Για μια υποθετική οικονομία, η οποία παράγει δυο αγαθά χρησιμοποιώντας πλήρως και αποδοτικά τους παραγωγικούς της συντελεστές, δίνεται ο συνδυασμός $M(X = 100, \Psi = 250)$ και ότι το εναλλακτικό κόστος του αγαθού Ψ είναι σταθερό και ίσο με 2 σε όλο το μήκος της ΚΠΔ.

Δ1 ■ *Αν η οικονομία επιθυμεί να αυξήσει την παραγωγή του αγαθού X κατά 50%, πόση θα πρέπει να είναι η θυσία του αγαθού Ψ ώστε να συνεχίσει να παράγει επί της ΚΠΔ;*

Μονάδες 10

Δ2 ■ *Αν στην οικονομία απασχολούνται συνολικά δέκα εργαζόμενοι, να υπολογίσετε πόσες μονάδες του αγαθού X ή του αγαθού Ψ μπορεί να παράγει ο καθένας.*

Μονάδες 5

Δ3 ■ *Αν λόγω βελτίωσης της τεχνολογίας το εναλλακτικό κόστος του αγαθού Ψ αυξηθεί κατά 50%, να κατασκευάσετε την αρχική και τη νέα ΚΠΔ στο ίδιο διάγραμμα και να αιτιολογήσετε τίνος αγαθού η τεχνολογία βελτιώνεται.*

Μονάδες 10

ΑΡΧΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ Γ' ΛΥΚΕΙΟΥ

ΟΜΑΔΑ ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ

ΣΠΟΥΔΩΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΚΗΣ

Το βιβλίο αυτό αποτελεί πλήρες βοήθημα για τους μαθητές της Ομάδας Προσανατολισμού Σπουδών Οικονομίας και Πληροφορικής της Γ' Λυκείου, καθώς και χρήσιμο οδηγό για τους εκπαιδευτικούς που θα κληθούν να διδάξουν το μάθημα της Οικονομίας. Χάρη στην πληρότητα, την εγκυρότητα του περιεχομένου αλλά και τον μεθοδικό τρόπο ανάπτυξής του, εξασφαλίζει στους μαθητές την επιτυχία στις Πανελλαδικές Εξετάσεις.

Κάθε κεφάλαιο περιλαμβάνει:

- Συνοπτική παρουσίαση των εννοιών με διαγράμματα
- Αναλυτική παρουσίαση της θεωρίας με ερωτήσεις – απαντήσεις, ευκρινή σχήματα και πρόσθετες πληροφορίες – διευκρινίσεις όπου κρίνεται απαραίτητο
- Ανάπτυξη της βασικής μεθοδολογίας για την επίλυση των ασκήσεων, υποδείξεις, τυπολόγια και πολλές λυμένες ασκήσεις
- Συμπληρωματικές ερωτήσεις και ασκήσεις με στόχο την καλλιέργεια της κριτικής σκέψης

Το βιβλίο συμπληρώνεται με κριτήρια αξιολόγησης (ανά κεφάλαιο και επαναληπτικά), φύλλα εργασίας και τα θέματα των Πανελλαδικών Εξετάσεων (Θέμα Α και Β) που έχουν τεθεί, ομαδοποιημένα ανά κεφάλαιο. Ακολουθούν οι απαντήσεις σε όλες τις συμπληρωματικές ασκήσεις και τα κριτήρια αξιολόγησης, καθώς και οι απαντήσεις σε όλες τις ασκήσεις του σχολικού βιβλίου.

ISBN:978-618-03-2107-4

9 786180 321074

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 82107

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Τα Βιβλία της επιτυχίας